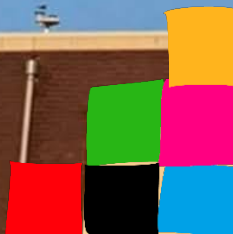

”Et vapautues olis elämä, jota elää”

Selvitys rikosseuraamusasiakkaiden
avun tarpeista ja oikeuksien toteutumisesta

“Et vapautues olis elämä, jota elää”

Selvitys rikosseuraamusasiakkaiden avun tarpeista ja oikeuksien toteutumisesta

Kriminaalihuollon tukisäätiön
verkkojulkaisu 11/2021

Työryhmä: Henna Niemelä, Saija Turunen, Annika Harsu,
Marjatta Kaurala, Sanna Sunikka, Tuuli Daavittila

ISBN: 978-952-5929-23-2 (PDF)

Sisällys

Johdanto.....	4
Vastaajien taustatiedot	4
Toiminnot tuomion aikana.....	5
Avun hakeminen ja saaminen tuomion aikana.....	7
Kotikuntaan palaaminen	8
Avun tarve vapautumisen jälkeen.....	9
Kriminaalihuollon tukisäätiön palveluiden tunnettuus ja käyttö.....	11
Apu Kriminaalihuollon tukisäätiöltä.....	11
Yhteenveto ja johtopäätökset.....	12

Johdanto

Kriminaalihuollon tukisäätiö on vuonna 2001 perustettu rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa edistävä valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja. Säätiö tarjoaa monipuolisia palveluja ja edunvalvontaa rikostaustaisille, heidän läheisilleen sekä heidän parissaan työskenteleville ammattilaisille. Toiminnan tavoitteena on, että rikostaustaiset ja heidän läheisensä saavat tarvitsemansa tuen, heidän oikeutensa toteutuvat ja uusintarikollisuus vähenee.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteutti 20-vuotisjuhlavuotensa kunniaksi kyselyn vangeille ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaille. Kyselyn tavoitteena oli selvittää Kriminaalihuollon tukisäätiön tunnettuutta, asiakkaiden odotuksia säätiön toiminnasta, asiakkaiden avun tarpeita ja saantia rangaistuksen aikana ja vapautumisen jälkeen sekä rikosseuraamusasiakkaiden oikeuksien toteutumista erityisesti palveluihin pääsyn näkökulmasta.

Vangeille suunnattu kysely sisälsi kymmenen kysymystä, joista neljään kerättiin avoimia vastauksia. Paperinen kysely alkoi tiedoksiannolla kyselyyn osallistujan oikeuksista, kyselyn vapaaehtoisuudesta, vastausten käyttämisestä ja kyselyn järjestävästä Kriminaalihuollon tukisäätiöstä.

Painettuja kyselylomakkeita lähetettiin 785 kappaletta 11 vankilaan kaikille kolmelle rikosseuraamusalueelle. Yhdyskuntaseuraamustoimistoihin lähetettiin 370 kaavaketta sekä sähköinen linkki Webropol-kyselyyn.

Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn vastasi 153 vankia ja 29 yhdyskuntaseuraamusasiakasta. Koska vastanneiden yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä oli matala, tulosten analysointi suoritettiin vain vankien osalta.

Vangit suorittivat tuomiotaan 11 vankilassa. Vastauksia saatiin kaikilta kolmelta rikosseuraamusalueelta – sekä suljetuista että avovankiloista. 38 prosenttia vastaajista oli Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta, 30 prosenttia suoritti tuomiotaan Länsi-Suomen alueelta valituissa vankiloissa ja 32 prosenttia Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Suljetuista vankiloista vastaajista oli 52 prosenttia, avovankiloista 48 prosenttia. Vastaajista naisia oli 21 prosenttia.

Kyselyn vastaajissa korostuivat vanhimmat ikäluokat. Suurimmat ikäluokat olivat 40–49-vuotiaat (30 %) sekä yli 50-vuotiaat (28 %), kun taas vain vajaa viidennes edusti vankien keskuudessa suurinta ikäluokkaa 30–39-vuotiaat. Alle 29-vuotiaita vastaajista oli 23 prosenttia.

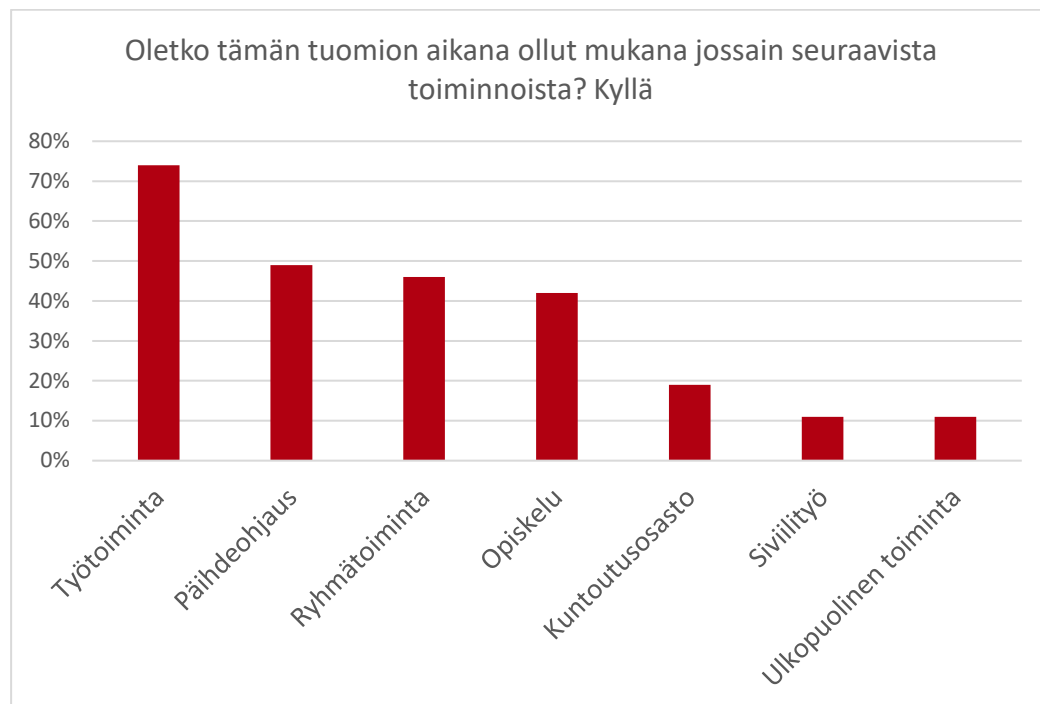
Vastaajissa aliedustettuina olivat lyhyimpiä tuomioita suorittavat. Vastaavasti pitkiä tuomioita, erityisesti yli kahdeksan vuotta suorittavien osuus oli vastaajissa suuri kaikkiin vankeihin nähden. Alle puoli vuotta tuomiotaan suorittavien osuus vastaajista oli noin

8 prosenttia, samoin puolesta vuodesta vuoteen. Vajaa viidennes suoritti tuomiotaan yli vuoden, mutta alle kaksi vuotta. Kahdesta neljään vuotta tuomiota suorittavien osuus oli vastaajista suurin, 27 prosenttia. Yli neljä, mutta alle kahdeksan vuotta tuomiota suorittavia oli vastaajista 18 prosenttia. Yli kahdeksan vuoden tuomiota suorittavien osuus vastaajista oli viidennes.

Vankikertaisuudella tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, kuinka monta kertaa vanki on suorittanut vankeusrangaistustaan vankilassa. Tässä kyselyssä vastaajia ei pyydetty tarkemmin erittelemään oliko kertaisuus muodostunut useammasta tuomiosta, sisälsikö se tutkinta- tai sakkovankeuksia tai oliko kyse laissa määritellystä uusintarikollisuudesta. Vastaukset perustuivat näin vastaajan omalle käsitykselle. Vastaajien vankikertalaisuus mukaili vankien tilastoissa ilmoitettua kertalaisuutta. 42 prosenttia suoritti ensimmäistä vankeusrangaistustaan, toista 18 prosenttia. Kolmesta seitsemänteen tuomiota suoritti 24 prosenttia ja 17 prosentille vankeustuomioita oli kertynyt kahdeksan tai enemmän.

Toiminnot tuomion aikana

Ensimmäinen kysymys koski vankien pääsyä toimintojen ja palveluiden piiriin vankeuden aikana. Monivalintavaihtoehtoista vastaajan oli mahdollista vastata olleensa mukana toiminnoissa, että hän ei ole ollut mukana toiminnassa, sekä että hän olisi halukas osallistumaan kyseiseen toimintaan, jos sitä olisi tarjolla.

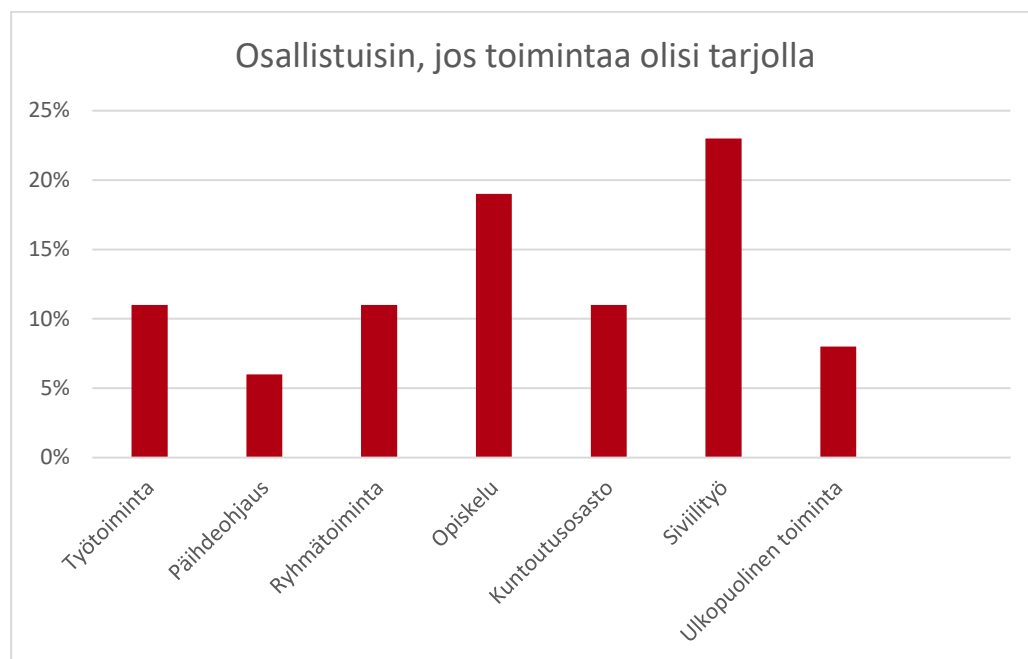
74 prosenttia kysymykseen vastanneista kertoi olleensa nykyisen tuomionsa aikana mukana työtoiminnassa, 49 prosenttia käyneensä keskusteluja päihdeohjaajien kanssa, 46 prosenttia oli käynyt ryhmätoiminnassa ja 42 prosenttia oli opiskellut.

Opiskeluun oli osallistuttu erityisesti Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa sekä kaikissa avovankiloissa. Lähes kaikki avovankilassa tuomiotaan suorittavat olivat osallistuneet työtoimintaan. Kaikkiin toimintoihin, poislukien kuntoutusosaston toiminta, oli osallistuttu useammin avovankiloissa kuin suljetuissa vankiloissa. Kuntoutusosastolla olleista vastaajista 59 prosenttia oli Etelä-Suomen rikosseuraamus- alueelta.

Naiset olivat miehiä useammin opiskelleet, osallistuneet ryhmä- tai työtoimintaan tai vankilan ulkopuoliseen toimintaan. Miehet taas olivat naisia useammin olleet kuntoutusosastolla tai siviilityössä vankilan ulkopuolella.

Keskusteluja päihdeohjaajan kanssa olivat käyneet vastanneista miehistä 61 prosenttia ja naisista 58 prosenttia. Miehistä 7 prosenttia ja naisista 4 prosenttia haluaisi keskustella päihdeohjaajan kanssa.

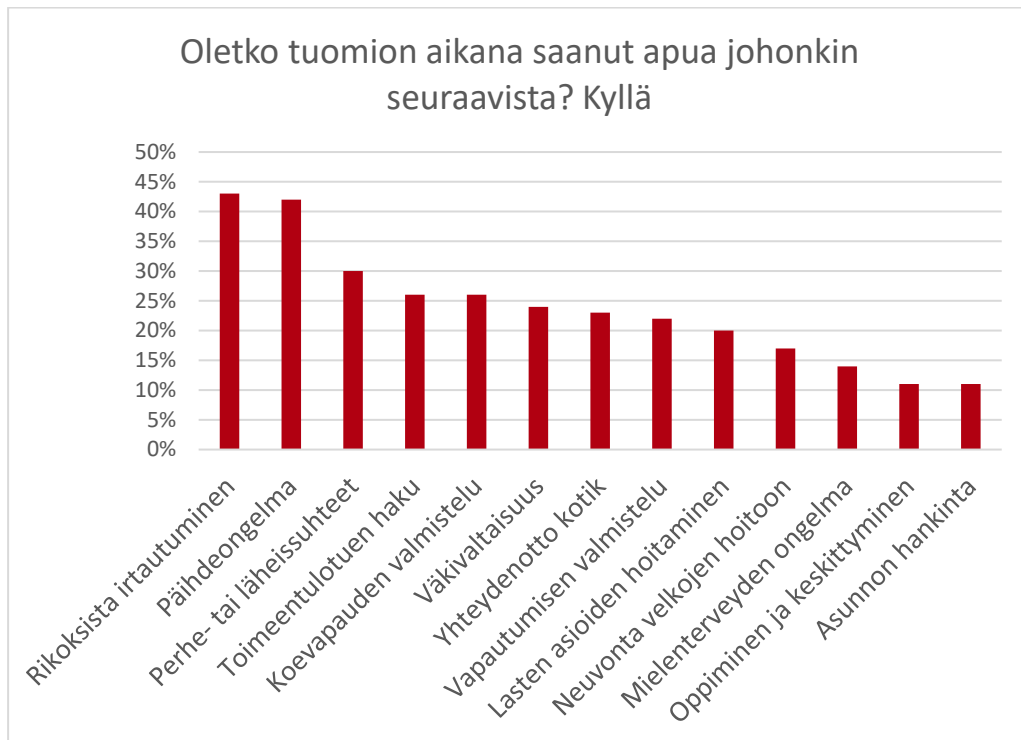
Lähes neljännes vastaajista kertoi olevansa halukkaita osallistumaan siviilityöhön, erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueilla, jos sellaiseen olisi mahdollisuus. Lähes joka viides haluaisi opiskella. Noin joka kymmenes olisi kiinnostunut osallistumaan työtoimintaan, ryhmätoimintoihin tai kuntoutukseen kuntoutusosastolla.

Avun hakeminen ja saaminen tuomion aikana

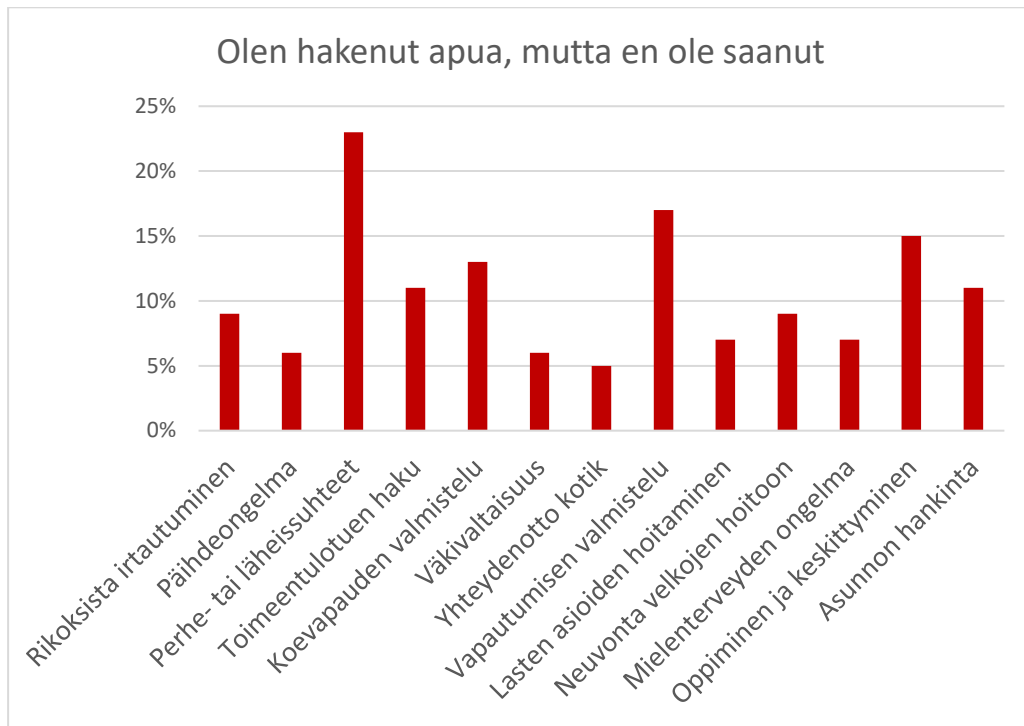
Suurin osa kysymykseen tuomion aikaisesta avun saannista vastanneista ei ollut hakenut kuluvaan tuomionsa aikana apua mihinkään kysymyksen osa-alueista. Lähes kaikilla osa-alueilla apua ilman jääneiden osuus suljetuissa vankiloissa oli avovankiloita suurempi.

Useimmin apua oli saatu rikoksista irtautumiseen (43 % kysymykseen vastaajista), päihdeongelman hoitamiseen (42 %) ja perhe- tai läheissuhteiden ylläpitoon (30 %).

Toisaalta perhe- ja läheissuhteiden ylläpitoon apua oli hakenut, mutta ei saanut 23 prosenttia, joista suljetuissa vankiloissa tuomiotaan suorittavia oli 72 prosenttia. Yleisintä suhteiden ylläpidossa avutta jääminen oli Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella.

Seuraavaksi yleisimmät osa-alueet, joilla apua ei ollut hakemisesta huolimatta saatu, olivat vapautumisen valmistelu (17 %), oppimiseen ja keskittymiseen liittyvät ongelmat (15 %) sekä koევapauden valmistelu (13 %). Alueelliset erot tuomioiden aikana avun hakemisessa ja saamisessa olivat yleisesti ottaen pieniä.

Kotikuntaan palaaminen

96 prosenttia kyselyyn vastanneista vastasi kotikuntaan palaamista koskevaan kysymykseen. Kysymykseen vastanneista 74 prosenttia aikoi tuomionsa suorittamisen jälkeen palata kotikuntaansa, naisvastaajat hieman useammin kuin miehet.

Jotkut vastaajista toivat kyselyn avoimissa vastauksissa ilmi, että heidän on vasten tahtiaan palattava kotikuntaansa, eivätkä he ole saaneet asuntoa muualta. Kotipaikkakunnan vaihtaminen saattaa olla keino rikoksista irtautumiseen. Toisaalta pysyminen kotikunnassa saattaa merkitä hyväksi koetun tukiverkoston ja vakituisen asunnon olemassaoloa. Naiset olivat miehiä useammin hakeneet ja saaneet apua yhteydenotossa kotikuntansa sosiaalitoimeen.

“Olen vaihtanut tarkoituksella kotikuntaa ennen vankeuden alkua, jotta palaaisi synnyinkuntaani, rikokset jatkuivat varmemmin siellä.”

“En haluaisi palata omaan kotikuntaan, mutta se on ainoa paikka mistä minulle on luvattu tukiasunto. Muualta asunnon saanti vaikuttaa tosi vaikealta.”

Avun tarve vapautumisen jälkeen

Avoimeen kysymykseen avun tarpeesta vapautumisen jälkeen vastasi 84 prosenttia kaikista vastaajista. Heistä hieman alle neljännes ilmoitti, ettei koe tarvitsevansa apua. Osa kertoi vapautumiseen olevan niin pitkä aika, ettei kysymys ollut ajankohtainen, osalla taas avun tarpeet oli jo täytetty. Jotkut ilmaisivat aikaisempien huonojen kokemustensa olevan syy sille, ettei apua haluta ottaa muilta vastaan.

“En (tarvitse apua) missään. Enkä usko sitä saavanikaan.”

”---Tavoitteenani on, että hankkimaani koulutuksen ja työelämän myötä yhteiskuntaan kiinnittyminen olisi vahvaa ennen vapautumista. Muussa tapauksessa vapautuminen ei ole mielekästä.”

Vapautumisen jälkeen vangit kokivat tarvitsevansa apua usealla eri osa-alueella. Avun tarpeen osa-alueet painottuivat mielekkään arjen ja elämisen perusedellytyksiin: asumiseen, toimeentuloon, rikoksettomaan elämään, päihteettömyyteen, mielekkääseen tekemiseen sekä ihmissuhteisiin ja henkiseen hyvinvointiin.

Osa vastaajista kuvasi lyhyesti tarvitsevansa apua kaikkeen tai lähes kaikkeen vapautumisen jälkeen. Laajan tuen tarpeen taustalla mainittiin olevan pitkä historia vankeudessa. Pitkä vankeus ja useaan osa-alueeseen kohdistuva tuen tarve saattoivat myös vaikeuttaa kaikkien tuen tarpeiden tunnistamista ja aiheuttaa turhautumista.

“(Tarvitsen apua vapautumisen jälkeen) lähes kaikessa, olen ollut vuosituhannen alun kiinni ja syrjäytynyt kaikesta normaalista. --- Turhaudun, kun en osaa edellä mainittujen asioiden takia edes kertoa, miten tulisin autetuksi yhteiskuntaan takaisin.”

“Tarvin vankeuden aikana, kun koevapaus tulee, et rakennan normi rutiinit, työ jne. vankeuden aikana. Et vapautues on elämä jota elää. Eikä niin, että vapaudun tosta tyhjän päälle.---”

Yleisin avuntarpeen osa-alue oli asunto. Osa vastaajista tarkensi tarkoittavansa asunnon hankintaa. Vastaajilla oli myös kodin laittamiseen, kalustamiseen ja arjen pyörittämiseen liittyviä tuen tarpeita.

Moni kaipaisi apua omien sanojensa mukaan normaaliin siviilielämään, rutiinien luomiseen, järkevään tekemiseen, asioiden järjestelyyn ja itsenäiseen pärjäämiseen.

Useat vastaajista totesivat tarvitsevansa apua työhön tai opiskeluun liittyvissä asioissa. Osa tarkensi avuntarpeen liittyvän erityisesti työ-, opiskelu- tai koulutuspaikan saamiseen, joku myös niiden pitämiseen.

“Asunnon järjestämisessä, arkeen sopeutumisessa.”

“Asunnon saannissa. On varmaankin suurin ongelma itselläni, kun vapaus koittaa.”

Tukea kaivattiin niin päihteettömyyteen, rikoksettomaan elämäntapaan kuin saavutetun elämänmuutoksen ylläpitämiseenkin. Vastaajat kertoivat tarvitsevansa vertaistukea ja tukiverkosta, apua ystävyysuhteiden luomiseen rikoksettomassa ja päihteettömässä ympäristössä, sekä tukea sosiaalisten suhteiden luomiseen selvinpäin.

Myös perheen ja parisuhteen hyvinvointi ja yhteys omiin lapsiin nousivat vastauksissa esiin. Vastaajien keskuudessa koettiin syrjäytymistä, sosiaalista ahdistusta ja yksinäisyyttä. Kyselyn tuloksissa ilmeni koettu tarve myös ammatilliselle avulle mielenterveyden tukemiseksi ja tunteiden käsittelemiseksi.

“Tukiverkosto, jotta pysyisin poissa rikoksista, helpottaa puhua niiden kanssa, jotka irti rikoksista.”

Merkittävä osa vastaajista koki tarvitsevansa apua talouteen ja raha-asioihin liittyen. Konkreettisia esimerkkejä tästä olivat virastoissa käymiseen, lomakkeiden täyttämiseen, toimeentulotuen hakemiseen, velkojen järjestelyihin, ulosottoon ja rahan käyttöön tarvittava apu. Vastauksissa ilmeni yksittäisten vastaajien kohdalla avuntarvetta myös lainopillisissa ja oikeudellisissa asioissa.

“Päivittäiset normaalit asioimiset virastoissa, yms. Pitkän vankihistorian vuoksi en osaa hoitaa mitään ns. normaaliasioita.”

Kriminaalihuollon tukisäätiön palveluiden tunnettuus ja käyttö

Vastaajista 60 prosenttia ei ollut ennen kyselyyn osallistumistaan kuullut Kriminaalihuollon tukisäätiöstä. Niistä vastaajista, jotka olivat säätiön palveluista kuulleet, oli säätiön palveluita käyttänyt 36 prosenttia. Huomattavan suuri osa ei osannut tarkemmin eritellä, mitä palveluita Kriminaalihuollon tukisäätiöltä tunsivat, vaikka säätiön nimi olikin tuttu. Jotkut vastaajista ilmaisivat tarpeensa ja halunsa kuulla palveluista lisää.

“Olen tietoinen säätiöstä, mutta en tiedä sen palveluja.”

“Haluaisin enempi tietoa. Eli en (ole kuullut) ikävä kyllä juuri mistään.”

Säätiön palveluista tunnetuin vastaajien keskuudessa oli asumisen palvelut. Muita tunnettuja palveluita olivat perheeseen ja parisuhteeseen liittyvä toiminta sekä henkistä, yksilöllistä ja arjen toimintoihin tukea antavat palvelut. Useat vastaajat myös totesivat tuntevansa kaikki säätiön palvelut.

Kriminaalihuollon tukisäätiön käytetyimpiä palveluita vastaajien keskuudessa olivat vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseen tuotetut palvelut, erityisesti parisuhdeleiri ja Lapsi- ja läheistyö. Useat kertoivat myös käyttäneensä asumisen palveluita sekä asiainhoito- ja neuvontapalveluita. Vastaajat olivat myös osallistuneet erilaisiin ryhmiin tai saaneet tukea ja neuvontaa.

Apu Kriminaalihuollon tukisäätiöltä

Niistä vastaajista, jotka olivat säätiön palveluita käyttäneet, koki palveluista apua saaneensa 92 prosenttia. Erityisesti miehet kokivat saaneensa Kriminaalihuollon tukisäätiöltä apua. Kaikki kysymykseen vastanneet, jotka eivät olleet saaneet apua, olivat naisia. 46 prosenttia kyselyyn vastanneista ilmoitti, etteivät he tarvitse vapautumisen jälkeen säätiöltä apua. Myös avun tarpeen kuvauksessa osa vastasi, ettei koe apua tarpeelliseksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiöltä yleisimmin toivottu apu liittyi henkiseen tukeen. Apua kaivattiin rikoksettomaan ja päihteettömään elämään ja yleisesti toivottiin vertaistukea sekä tukea vapautumisen jälkeiseen elämään. Useat mainitsivat myös tarvitsevänsä apua asumiseen ja asunnon saantiin sekä työhön, työtoimintaan tai opiskeluihin liittyen. Osa mainitsi kaipaavansa myös edunvalvontaan liittyvää apua sekä vankilassa että vapautumisen jälkeen. Lisäksi ilmeni tarvetta apuun virastoasiain ja perheen asioiden hoidossa.

“(Toivoisin) keskustelutukea, leimaahan tuomio ihmistä siinä määrin, että olisi hyvä olla joku paikka, jossa voisi käydä keskustelemassa vailla pelkoa tulla leimatuksi.”

“(Toivoisin apua) aivan perusasioissa kuten asunto, työpaikka yms.”

Jotkut totesivat vastauksissaan, etteivät tiedä mitä apua Kriminaalihuollon tukisäätiöltä voisivat kaivata, koska eivät tiedä mitä palveluita säätiö tarjoaa. Säätiön asiakaslähtöisen toiminnan kehittämiseksi yhteyden saaminen avun tarvitsijoihin onkin tärkeää.

“En osaa sanoa (millaista apua säätiöltä toivoisin), kun en tiedä millaista apua olisi saatavilla. Mutta otan selvää.”

Yhteenveto ja johtopäätökset

Koronapandemia on vaikuttanut kyselyn tuloksiin ja luotettavuuteen monin tavoin. Kyselyssä oli mahdollista ilmoittaa, ettei kysytyjä toimintoja tai palveluita ollut pandemian vuoksi saatavilla, mutta vain harva vastaaja näin teki. Jotkut vastaajat kommentoivat, etteivät ole tietoisia johtuuko toiminnoista ulossulkeminen pandemian aiheuttamista rajoitustoimista vai ei. Rajoitus-toimet ovat todennäköisesti vaikuttaneet avun tavoitettavuuteen ja erityisesti perhe- ja läheissuhteiden ylläpitoon merkittävästi.

Kyselyyn vastanneet vangit olivat usein osallistuneet erilaisiin vankilan toimintoihin. Tähän vaikuttaa todennäköisesti se, että tässä kyselyssä kysyttiin toiminnoista nykyisen tuomion aikana. Varsinkin pidemmän tuomion aikana vangit ehtivät osallistua useisiin eri toimintoihin, jolloin toiminnoissa mukana olleiden osuus nousee korkeammaksi kuin jos tarkasteltaisiin kysymishetken tai meneillään olevan vuoden aikana toimintoihin osallistumista.

Eniten oli odotetusti osallistuttu työtoimintaan. Lähes kaikki avovankilassa tuomiotaan suorittavat olivat osallistuneet työtoimintaan. Toiseksi useimmin vastaajat olivat keskustelleet päihdeongelmista päihdeohjaajan kanssa. Rikosseuraamuslaitos onkin panostanut päihdeitä käyttävien vankien kuntoutukseen, ja kaikissa tai ainakin lähes kaikissa vankiloissa on tarjolla päihdeohjaajan palveluita.

Vankiloiden päihdekuntoutuksen kehittäminen ja erityisesti kuntouttavia toimintoja sisältävien sopimusosastojen lisääminen on kannatettavaa jatkossakin. Vankien päihdeongelmat ovat yleensä vaikeita ja pitkäaikaisia, mistä syystä olisi hyvä lisätä myös vankilan ulkopuolisia sijoituksia päihdehuollon laitoksiin. Nämä tarjoavat usein paremmat mahdollisuudet edistää myös muita vangin hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja saada tukea

vapautumisen jälkeiseen aikaan. Vankilassa alkaneen päihdekuntoutuksen tulisi tarvittaessa jatkua myös vapautumisen jälkeen.

Ryhmätoimintoihin ja opiskeluun osallistuvien vankien osuus oli korkea, mikä kertoo myös kyselyyn vastanneiden valikoitumisesta. Opiskeluun oli osallistuttu erityisesti Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa sekä kaikissa avovankiloissa. Kuntoutusosastolla olleita oli eniten Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella. Avovankiloissa mahdollisuudet osallistua toimintoihin ovat paljon paremmat kuin suljetuissa vankiloissa, mikä näkyi vastauksissa. On luonnollista, että kuntoutusosastojen toimintaan oli osallistuttu useimmin suljetuista vankiloista käsin, sillä tällaista toimintaa ei järjestetä avovankiloissa.

Toimintoihin osallistumisen lisäksi vastaajilta kysyttiin, mihin asioihin he olivat saaneet apua nykyisen tuomion aikana. Suurin osa apua saaneista oli saanut apua päihdeongelmien hoitamiseen ja rikoksista irtautumiseen, läheis- ja perhesuhteiden hoitamiseen, koevapauden valmisteluun ja toimeentulotuen hakemiseen. Vähiten apua oli saatu asunnon etsimiseen, oppimiseen liittyviin vaikeuksiin, mielenterveyden ongelmiin sekä velkojen selvittelyyn.

Ilman apua asunnon etsimisessä oli todennäköisesti jääty osin sen vuoksi, että monilla vastaajista vapautumisen valmistelu ei ole ollut tuomioin pituuden vuoksi vielä ajankohtainen. Tuki asunnon etsimiseen tulee kuitenkin aloittaa hyvissä ajoin ennen vapautumista, koska esimerkiksi pääkaupunkiseudulla tuetun asumisen jonot ovat olleet vuodenkin mittaisia. Asunnon ja tarvittaessa siihen liittyvän tuen järjestymisen ovat merkittäviä tekijöitä yhteiskuntaan kiinnittymisessä ja rikollisuudesta irrottautumisessa. Asunto toimii usein myös valvotun koevapauden, koulutuksen, työllistymisen sekä läheis- ja perhesuhteiden ylläpidon mahdollistajana.

Moni vastaaja jäi tarvitsemiensa palvelujen ulkopuolelle. Perhe- ja läheissuhteet korostuivat erityisesti suljetuissa vankiloissa ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Tähän ovat todennäköisesti vaikuttaneet korona-ajan rajoitukset, jotka kohdistuivat erityisesti tapaamisiin ja poistumislupiin. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella on myös pitkät etäisyydet, jotka vaikeuttavat sekä läheisten käyntejä vankiloissa että vankien poistumisluvilla kotona käymistä.

Vankiloissa on kehitetty viime vuosina perhe- ja läheistyötä kiinnittämällä huomioita muun muassa tapaamistilojen lapsiystävällisyyteen. Kyselyn perusteella läheissuhteiden ylläpitäminen on vangeille erittäin keskeinen asia. Näyttäisi siltä, että siihen sekä haetaan että saadaan apua, mutta edelleen tarve suhteiden ylläpitämisen tukemiseen on suuri. Läheis- ja perhesuhteiden tukeminen vankeusaikana on tärkeää, sillä niiden ylläpitämisellä tiedetään olevan merkittävä vaikutus uusintarikollisuuden vähentämiseen ja ylisukupolvisen rikollisuuden katkaisemiseen.

Tässä yhteydessä on myös hyvä muistaa lapsen oikeus tavata omaa vanhempaansa myös silloin, kun vanhempi on vankilassa. Lapset, joiden vanhempi on vankilassa, ovat tutkimusten mukaan hyvin haavoittuvassa asemassa ja tarvitsevat erityistä tukea. Myös vangin muu perhe voi tarvita kunnalta taloudellista tukea tai perhepalveluja.

Lisää apua ja palveluja toivottiin myös oppimiseen ja opiskeluun liittyvissä asioissa. Olisi hyvä huomioida, että oppimis- ja keskittymisen vaikeuksiin liittyy tyypillisesti se, ettei niitä tunnisteta riittävästi ja näiden selvittely voi olla vaikeaa vankila-aikana.

Opiskelumahdollisuuksien lisäksi tarvitaan myös apua erilaisiin oppimisen pulmiin, koska nämä ovat vangeilla selvästi muuta väestöä yleisempiä. Avun tulisi sisältää oppimisvaikeuksien tunnistamista ja tutkimista sekä oppimisvalmennustoimintaa yksilöllisten opiskelu- ja työllisyyspolkujen rakentamiseksi.

Koevapauden ja vapautumisen valmistelu nousivat myös esille osa-alueina, joihin apua ei oltu saatu hakemisesta huolimatta. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että osa vangeista saisi apua koevapauden valmisteluun, osa taas ei. Onkin syytä pohtia saavatko apua ne, joiden asiat ovat jo lähtökohtaisesti paremmin, esimerkiksi asunto on jo olemassa, ja ilman apua jäävät ne, joiden palvelujen saanti ja asioiden hoito on haastavampaa.

Toisaalta tässä kyselyssä avun saamiseen voi vaikuttaa myös pitkätuomiolaisten määrä, sillä heidän kohdallaan koevapauden valmistelu aloitettaneen tuomion loppupuolella. On mahdollista, että ajankohta ei ole ollut vielä oikea ja siksi apua ei ole saatu.

Vaikka suuri osa vastaajista ilmaisi kyselyssä, ettei koe tarvitsevansa mitään apua vapautumisen jälkeen tai ei halua ottaa apua vastaan, antaa kysely viitteitä siitä, että ne vangit, jotka apua tarvitsevat, tarvitsevat sitä useilla osa-alueilla tai osa-alueet koskettavat elämää laajasti. Useat tarvittavan avun osa-alueet eivät myöskään ole ratkaistavissa yksittäisellä tapaamisella palveluntarjoajan kanssa, vaan vaativat pidempää yhteistyösuhdetta.

Monet vangit kaipasivat vapauduttuaan vertaisuutta sekä leimaamatonta kohtaamista, joka tukisi elämänmuutoksen ylläpitämisessä. Tässä kohtaa huomio kiinnittyy erityisesti rikostaustaisia ja heidän läheisiään työssään kohtaaviin sote-alan ammattilaisiin; ovatko heidän tietonsa ja osaamisensa tämän asiakaskunnan tarpeiden suhteen riittävät?

Monenlaista apua tarvitsevien vankien kohdalla tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja mielellään viranomaista tai järjestön työntekijää, joka koordinoisi tarvittavia palveluja viimeistään vapautumisvaiheessa. Sosiaalihoitolain mukaan koordinoituvastuu on kunnan sosiaalihoollon viranomaisella, jonka on huolehdittava, että tarvittaessa asiakkaan ympärille kerätään myös muiden viranomaisten palveluja ja tukitoimia. Vangit ovat kuntalaisia myös avovankeuden aikana ja lähtökohtaisesti heille kuuluvat samat palvelut kuin muillekin kuntalaisille. Uusia hyvinvointialueita suunnitellessa koordinoituvastuu tulisi selvästi siirtyä uuteen rakenteeseen ja yhteistyötä tiivistää entisestään.

Kyselyn tulokset kertovat järjestölähtöisen toiminnan olevan merkityksellistä ja tarpeellista rikostaustaisille henkilöille. Kriminaalihoollon tukisäätiön palveluita käyttäneet vastaajat ovat lähes poikkeuksetta kokeneet saaneensa hakemaansa apua, ja säätiö myös tarjoaa niitä palveluita, joita rikostaustaiset kertoivat tarvitsevansa.

Toisaalta kyselyn tulokset kertovat myös, että Kriminaalihuollon tukisäätiön palvelut eivät ole vankien keskuudessa laajasti tunnettuja ja vangit kaipaavat lisää tietoa heille tarjolla olevista palveluista. Osa vastaajista myös kertoi, että on ehkä kuullut toiminnoista, mutta ei erota palveluiden tarjoajia toisistaan. Tämä kertoo tarpeesta edelleen selkiyttää palveluiden tarjontaa potentiaalisia asiakkaita varten.

Yhteistyöllä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa on suuri merkitys, sillä erityisesti vangeille suljetuissa laitoksissa saattaa olla haastavaa etsiä ja saada tietoa palveluista itsenäisesti. Palveluiden kehittämisessä tulee edelleen huomioida vankien, mutta myös tässä kyselyssä kartoittamatta jääneiden yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden tarpeisiin vastaaminen.

Tämän selvityksen tuloksia tullaan jatkossa käyttämään Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminnan kehittämiseen rikoksista tuomittujen, rikoksilla oireilevien ja heidän läheistensä tarpeita vastaaviksi. Selvityksen tuloksia tullaan hyödyntämään muun muassa tunnettuuden lisäämiseen rikosseuraamusasiakkaiden ja heidän parissaan työskentelevien keskuudessa sekä palvelujen ja toimintojen valtakunnallisen saatavuuden parantamiseksi.